

1897'de İSTANBUL ⁶

ISTANBUL IN 1897

Ali Cevad

Çev.Doç.Dr. Ramazan ÖZEY ⁷

ÖZET

İstanbul, kuruluşundan bugüne çok sayıda medeniyetlere merkezlik yapmıştır. Bu özelliğini, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de korumuştur.

İstanbul vilayeti, Osmanlı Ülkeleri'nin yüzölçümü bakımından en küçüğüdür. Ancak devletin başkentini içinde bulundurması dolayısıyla, büyük öneme sahiptir. Osmanlı Padişahları, İstanbul'a ayrı bir özen göstermişlerdir. Gerçekten İstanbul, Osmanlı döneminde sadece başkent olmakla kalmamış, aynı zamanda devletin en büyük kültür, sanayi ve ticaret merkezi özelliği kazanmıştır.

Bu makale, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerini kapsayan yıllarda (1897), İstanbul vilayetinin coğrafi özelliklerini ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Bugünkü İstanbul'un çok sayıdaki sorunlarına çözümler üretilmesi aşamasında, 1897 yılındaki İstanbul'u anlatan bu makalenin ışık tutacağı umulmaktadır.

---

⁶ Bu makale; 1897 yılında, Dersaadet'de (İstanbul'da), Mahmut Bey Matbaası tarafından yayınlanan, Toptaşı Askeri Rüşdiye ve Üsküdar Mülkiye İdadi Mektebi Coğrafya Muallimi Kolağası Ali Cevad'ın "Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügati" adlı kitabın, 1 Cildinin 72 - 91 sayfalarında yer alan "İstanbul" maddesi bölümünden, aslına uygun kalınarak, Günümüz Türkçesi'ne çevrilip, sadeleştirilerek hazırlanmıştır.

⁷ Doç.Dr. Ramazan ÖZEY; Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Bölümü'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

ABSTRACT

Istanbul has been center of different civilizations since it was founded. The Ottoman Empire was no exception.

Despite the fact that Istanbul Province had the smallest land aarea amongst the Ottoman Provinces it was hugely important since it contained the capital of the Empire. The Ottoman Sultans gave particular priority to Istanbul. Istanbul was not only the capital but it was also the center of culture industry and trade in the Empire.

This paper studies the geographical features of Istanbul in the last period of the Empire (1897). It is hoped that this paper will serve to illuminate answers to many of Istanbul's problems today.

GİRİŞ

İstanbul; Devlet-i Ebed-i Müddet Osmaniye'nin eşsiz payitahtı (başkenti) ve İslamiyet'in kutsal hilafet merkezi olan meşhur bir beldesidir.

İstanbul, Avrupa ve Asya kıtalarının birbirine birleşme derecesinde yaklaşmış olduğu noktada ve Karadeniz ile Marmara arasında bir nehir yatağına tekabül eden Karadeniz boğazının (Bosfor) girişinde ve boğazın iki yakasında yer alan kara ve sayfiyelerin tümünü içine alır.

Ayasofya Camisi'nin minaresinden geçen boylam dairesi, Başlangıç Meridyeni kabul edildiğine göre; 0 (sıfır) derece boylamında ve 41° 00' 16" kuzey enleminde yer aldığından, Yerküresi'nin en latif ve mutedil noktası ve eskiden beri karışma merkezi olarak ad verilmekte ve itibar olunmaktadır.

İstanbul adı ve Diğer Adları

İstanbul şehri; İstambol, Kostantiniye ve daha eski olarak Antoniyon, Vizantiyon, Bizansiyon adlarıyla bilinmektedir.

Binaenaleyh Eski adları, Tarihi durumu bahsinde zikredilmektedir. Ancak İstanbul ve İslambol adlarının fetihten sonra mevzu olduğu hakkındaki rivayet dahi kesinlik kazanmamıştır. Güya İstanbul kelimesi, Rumca "İstin" ve "Polin" kelimelerinden birleştirilmiş ve "Şehre" veya "Şehirde" manasını ifade eden İstinpolin'den değiştirilmiştir. İslâmbol dahi müsait bir telâffuz şekli olan İstanbul kelimesinden değiştirilmiştir.

Hasılı bu son ismin resmi yazışmalarda ve mezar taşlarında yazılmış olunduğuna bakılırsa, Osmanlılar arasında hayli yaygınlaştığı anlaşılır.

İstanbul'un İdari Bölünüşü

Büyük İstanbul şehri; birinci olarak, sur içinde yer alan üçgen şeklinde olan şehrin kendisi ile surun dışındaki Marmara sahilinde yer alan Ayastefanos (Yeşilköy)'dan taa Eyüp'e kadar devam eden bir hat dahilinde yer alan mahalleri kapsar.

İkinci olarak; Haliç'in karşı yakasında yer alan Galata ile birlikte Beyoğlu ve Haliç sahilinde yer alan Sütlüce, Hasköy, Kasımpaşa, boğaz sahilinde Beşiktaş ile Sütlüce'den Şişli dahil olmak üzere Beşiktaş'a kadar devam eden hat dahilindeki mevkiilerdir.

Üçüncü olarak; Anadolu yakasında ve her iki kısmın karşılığında yer alan Üsküdar ile Kadıköy birlikte, Marmara sahilinde yer alan Caddebostan iskelesinden Çamlıca tepelerinden geçerek Kuzguncuk'a kadar uzanan hat dahilinde kalan yer ve mahalleleri içine almaktadır.

Dördüncü olarak; Beşiktaş'dan Rumeli Kavağı'na ve Üsküdar'dan Anadolu Kavağı'na kadar olan boğazın iki tarafında yer alan köy ve kasabalarıdır.

Beşinci olarak da, İzmit körfezinin ağzında dizilmiş olan ve Prens adaları denilen adalardan ibaret olmak üzere beş kısma ayrılmıştır.

Asıl İstanbul, üçgen şeklinde ve etrafı sur ile sınırlı olup, üçgenin Sarayburnu başı ve çıkış zaviyesi Asya'ya bakar. Kuzeyi, liman suları ile, güneyi Marmara denizi ile çevrilidir. Kaidesi ise batı yönünde Avrupa'ya ulaşır.

Yedi Tepe

Şehir, yedi tepe üzerinde kurulmuştur. Birinci tepede Ayasofya Camii ve Evkaf-ı Hümayun Dairesi bulunur. İkinci tepe Nuruosmaniye, üçüncü tepede Süleymaniye ve Bayezid camileri ile Yangın kulesi vardır ki, şehrin en yüksek noktasıdır.

Dördüncü tepe Sultan Selim, beşinci tepe Fatih camilerinin buldukları yerlerdir. Altıncı tepe Balat'ın üstüdür. İşbu tepeler bir sırt üzerinde yani adı geçen çıkıntılarında ibarettir. Yedinci tepe ise, Yedikule yönünde olup, Tellâl vesaire ile arasında yer alan vadide iki cihetin suları akıp, Langa semtinde Marmara'ya dökülür.

Şehrin İlk Hali ve Mahalleleri

İstanbul ilk kuruluşunda gayet küçük ve şimdiki Sarayburnu'nun bulunduğu sırt üzerinde olup, sonradan genişlemiştir. Kostantin zamanında, Roma'ya karşı bir yeni payitaht (başkent) olmaya layık suretle, süslenip genişletilerek, Roma şehrine taklit edilerek, **14 mahalle**ye ayrılmıştır.

Kaydedilmiş mahallelerin birincisi Vizandiyon olup, bugün Yeni Saray ve Topkapı Sarayı'nı içine almaktadır. Bu mahallede, nice kadim mabetler ve mengene tabir olunan aletlerin bulunduğu mahzenler yerinde kurulmuş olan Balikhane yakınında bir azim manastır, inciliköşk yakınında Arkadiyos kayseri hamamları, Teodiyos'un taşı, vesaire hükümdarlara mahsus binalar mevcut idi.

İkinci mahalle, yine birinci tepede olup, şimdiki Eski Cephane denilen Ayairini Kilisesi ve Büyük Meclis Sarayı'nı ve gayet süslenmiş ve mükellef bir hamamı içine almaktaydı.

Üçüncü mahalle, Küçük Ayasofya ve Sultan Ahmet camileri ile Çatladı Kapı yakınındaki Saray limanının bulunduğu yerde olup, At Meydanı ile Kartal Sarayı ve Patrik Sarayı gibi meşhur binaları kapsamaktaydı.

Dördüncü mahalle, Yerebatan çiheti ve hala ayakta Cephane Kışlası ve sonradan Dar'ül-fünun'a dönüştürülen yerin bitişiğinde yer alan büyük bir çalar saati ve bir çok kiliselerle, şehrin tahkimatını ve Kostantin sarnıcını ve bir büyük kütüphaneyi içine almaktaydı.

Beşinci mahalle, birinci ve ikinci tepeler arasında ve şimdiki Baba-ı Ali'nin bulunduğu yerde olup, nice hamam, kilise, çeşme, havuzlar ve sütunlarla süslenmiş ve Harbiye Nezareti konağını kapsamaktaydı.

Altıncı mahalle Vefa meydanı ile şimdi Seraskeriye Kapısı'nın bulunduğu yer ve Çemberlitaş civarı olup, mabetleri ve Çemberlitaş ve diğer sütun ve mermer kapılarla süslenmiş olan Kostantin Meydanı ve Kayserlerin İmparatorluk elbiselerini giydikleri eski sarayı ihtiva ediyordu.

Yedinci mahalle, üçüncü tepe üzerinde yer almaktadır. Kayser Valentiyanus'un hamamları ile kızlarına mahsus yaptırdığı saray vardır ki, Ağa Kapısı'nın bulunduğu yerdir. Boğa meydanı denilen geniş meydanı içine almaktaydı. Bu meydanda Kayser Teodosiyon'un yaptırdığı, gayet süslü, dört mevsimi bildirmek üzere heykeller konulmuş, silindir şekilli sütunlar bulunmaktaydı. Birinci sütun, Birinci selim zamanında, lodos rüzgârları ile yıkılmıştır.

Sekizinci mahalle, Şehzade Camii ile Lâleli semti ve Sultan Bayezid türbesi cihetleri olup, Kayser Teodos'un sarayı ile şehrin büyük mektepleri ve Boğa Meydanı'nın geri kalan kısımlarını kapsıyordu.

Dokuzuncu mahalle, Kumkapı ile Yenikapı semti olup, şehrin buğday ambarları ile büyük bir meydanı ve Bodrum Camii olan Mirleon kilisesini ve Arkadiyos'un sarayını içine alıyordu.

Onuncu mahalle, Fatih Cami-i Şerifi yerinde olup, havarilerin adına yapılmış bir kilise ve Kıztaşı denilen Marsıyanus Direği'ni ve benzeri eserleri ihtiva ediyordu.

On birinci mahalle, beşinci tepede olup, Gül Camii denilen Aya Teodosya mabedini, Odoksiya ve Palakidi adlı imparatoriçelerin mükellef kasırlarını içine almaktaydı.

On ikinci mahalle, yedinci tepede olup, Yenibahçe ile mevlevihane kapısı, Samatya, Yedikule semtlerine kadar devam ederdi. Bu mahallede, Sığır Pazarı adıyla mevcut olan büyük meydanda Teodos Kayser zamanında, Bergama'dan nakledilmiş, içi boş bir öküz heykeli mevcut idi. O dönemde idam olunacak bir kişi, bu öküz heykelinin içine konulur ve altından ateş verilerek öldürülmekteydi.

Onüçüncü mahalle, bütün Galata'dan ibaret idi.

Ondördüncü mahalle ise, Edirne Kapısı ile tekfur Sarayı ve Ayvansaray semtleri ile Küçük Mustafa Paşa cihetine kadar genişletilmiş olup, Sotiros Kilisesi ile Odemon denilen Tekfur Sarayını ve Ayoş Nikola Kilisesi'ni ve daha sair büyük ve meşhur mabetleri kapsıyordu. Adı geçen Tekfur sarayı, Küçük Teodosiyos vaktine değin şehirden yedi taş atımı uzak olduğu için, yedinci menzil manasını ifade etmek üzere, önceleri bu havaliye Odemon denilmişti.

Şehrin kendisi ile birlikte, surun dışında kalan eklentileri dahi mamur ve süslü idi. Balıklı Ayazması'nın bulunduğu semtte kayserlere mahsus saraylar ve binalar mevcut olup, burası hükümdarlığın Bahariyesi hükmünde idi.

Ayvansaray'dan Eyüp'e kadar devam eden mahalle, Kozmeydion denilip saraylar, kasırlar ve kiliselerden başka Justiyenanos'un yaptırdığı eser olan oniki kemerli Deve Köprüsü denilen büyük bir köprü, manastır, meydan ve liman bulunmaktaydı.

Sütlüce ve Hasköy'deki güzel hamamlar ve çeşmelerin kalıntıları yakın zamana kadar görülmekteydi.

Cenevizliler'in ikametgâhı olan Galata, oniki kapılı büyük bir sur ile çevrili olup, önceki zamandan kalma eserler meyânında Arap Camii mevcuttur.

Vizandiyon putperestlerini, İsevi dinine davet eden Ayas Anderayos'un makam ve kilisesi, önceleri Arikir ve Polis denilen, Fındıklı mahallesinde bulunur idi.

Beşiktaş'a Dibelokiyonibon itlak olunur idi ve Dolmabahçe gayet derin bir liman yeri idi.

İranlılar, Anadolu'da bulunan mülklerinin benzerlerini topladıkları için Altın Şehri manasına gelen "Harsopolis" adıyla bilinen, Üsküdar'da; Çamlıca eteklerine doğru İmparatorluk sayfiyeleri ve gözden uzak kasırları var idi ki, bugün Üsküdar kabristanında müşahade olunmakta bulunan direk taşları, önceki yazılan binaların kalıntıları olduğunda şüphe yoktur. Eski adı Damelis olarak isimlendirilen Kız Kulesi ile Balıkhane'deki Mengene Kulesi arasında bir zincir çekilmiştir ki, böylece Kayser Emanuel Kominos, şehri idaresi altına katmıştır.

Halikidon denilen Kadıköy; İstanbul'dan 27 yıl önce mamur bir şehir olarak kurulmuş ve büyük gemilerin girmesine imkan veren yapay limanının kalıntıları halen mevcuttur. Gayet süslenmiş ve büyük olan kilisesinin kalıntıları ise, bazı İslâmi mabedlerin inşaatında kullanılmıştır. Fenerbahçe'de hamamlar, kiliseler, meydanlar vardı. Ve önündeki kayadaki meşhur putun kaidesi halen görülmektedir.

Boğaziçi'nin eski imaret ve tezyinatı, bugün bazı mevkilerde gördüğümüz ümran eserlerden anlaşılır. Adalar cihetinin mamuriyeti ise, üzerlerinde müşahade edilen harabe ile bodrum, sarnıç, manastır gibi eski eserlerden anlaşılmış olur.

Üsküdar cihetinde yer alan Çamlıca, Kayışdağı, Aydos vesaire gibi yüksek meyki zirvelerinde, Didebanlar ikametine mahsus yerler mevcuttur ve bunlar birbirlerine şehire kadar ulaşacak şekilde sınırlı olup, o dönemlerde Arabların hücum ve akınlarına hızlı bir şekilde haber vermek için peşpeşe ateşler yakılmakta imiş.

Sur ve Kapıları

Vizas (Bizas) şehri ilk kuruluşunda, sur ile çevrildiğinden, İstanbul surunun ilk banisi kesin olarak bilinmiyor ise de, şehrin sonradan genişletme ve tamirinde mevcut olan surları dahi bittabi genişletilmiş ve yenilenmiştir.

Zamanımızda mevcut olan sur, İmparator Kostantin'in yaptırdığı eser olup, 16 km.çevresi vardır. Gerek kara ve gerek deniz cihetleri kısmen harap ise de, enkazına şahit olunmaktadır. Şehrin kara cihetindeki sur, iki katlı olduğundan, Latinler'in muhasarasında görülen fayda ve güzellikleri cihetiyle İmparator Mihal, deniz tarafındaki büyük olmayan surları dahi yükseltmişti. Kostantiniye surlarının yüksekliği ve hendeğinin derinliği ve genişliği, dış yapılarında mevcut kule ve burçlarının sağlamlığı yönüyle, yakın zamana kadar İstanbul'u dünyanın birinci derecede sağlam ve yıkılmaz bir kale olduğunu, defalarca muhasara altına alındığında, müdafasının sebeplerini teşkil eder.

İşbu Sur'un, Karadeniz cihetinde, sayısız kapıları vardır ki, bugün çoğunluğu mevcuttur. Mevcut olmayanların da yerleri tesbit edilmiştir. Bir takımı ise, fetihten sonra yeniden yapılmıştır. adı geçen kapıların isimleri aşağıda sunulmuştur.

Haliç Cihetindeki Sur Kapıları; 1. Yalı Köşkü (Ohbiyos), 2. Bahçe kapısı (Neoriyon), 3. Balık Pazarı, 4. Zindan, 5. Odun, 6. Ayazma, 7. Unkapanı, 8. Cibali, 9. Aya, 10. Yenikapı (Fetih'ten sonra açılmıştır), 11. Petro, 12. Fener, 13. Balat, 14. Ayvansaray (Fetih'ten sonra açılmıştır) kapılarıdır.

Marmara Cihetindeki Sur Kapıları; 1. Narlı Kapı, 2. Samatya (Pesomatios), 3. Davut Paşa (Ayos Emiliyanus), 4. Langa Yeni Kapısı, 5. Gerçek İskele, 6. Çatladı, 7. Ahur, 8. Balikhane, 9. Topkapı (Ayavaravara), 10. Değirmen kapılarıdır.

Kara tarafındaki kapılar; 1. Eğri Kapı (Harsiya ve Karisiyos isimleriyle meşhur olup, yakınında iki destek kapısı daha var idi), 2. Edirne Kapısı (Buna Miriyanderiyon kapısı derler), 3. Topkapı (Ayoromanos), 4. Mevlevihane Kapısı (Melandisiya), 5. Silivri Kapısı (Buna Peyker ve Peyki kapısı derler), 6. Yedikule Kapısı (Küçük Çekmece'ye nisbetle Rakiyom derler) başlıcalarıdır.

İstanbul'un ilk Eser ve mabetleri

İstanbul şehrinde Kayserler zamanında kalma pek az mabetler mevcut olup, bunlar da bazı su kemerleri ile sarnıçlar, saray ve hamam enkazı gibi tamamen harap olmuş binalar, önceden kilise olduğu halde fetihten sonra camiye dönüştürülmüş olan mabetler ve bugün şehrin ötesinde berisinde bulunan sütunlar ile surlardan ibarettir.

Zamanımıza kadar mevcudiyetini korumuş olan su kemerlerinden sur haricinde yer alan Adriyanus Kayser'in yaptırdığı eser olduğu halde Jüstinyanus'un yeniden tamir ettirdiği Jüstinyanus Kemeru ile Kostantin tarafından yaptırılan ve Halkalı suyunu şehir içine getiren Elyese Kemeru'dir. Osmanlı padişahları tarafından defalarca yenilenmiş olan meşhur Bozdoğan Kemeru'ni, Alnesi Kayser Kadıköy surlarının malzemeleriyle yaptırmıştır.

Şehrin yaz mevsiminde su kıtlığından korumak için yapılmış olan büyük sarnıçlardan, bugün mevcut olanları Yerebatan adıyla bilinen 336 somaki (bir çeşit mermer) direklerle süslenmiş olan bu sarnıç Kırkçeşme sularının fazlasını toplar. İçinde ipekçiler ikamet eden ve direklerinin çokluğundan dolayı Binbirdirek denilen sarnıç, 224 mermer sütunu kapsar ve Filoksen Sarnıcı da denilir. Bu sarnıcın yakınında gayet sanatkârane bir şekilde yapılmış Teodosiyos sarnıcı vardır. Ayrıca, Sultan Selim'de, Samatya'da ve daha bazı yerlerde çukurbostan adıyla bilinen havuzlar bulunmaktadır. Zeyrek camii altında Fûkes Kayser sarnıcı, Fatih civarında Havariler sarnıcı ve diğer bir çok sarnıç mevcuttur.

Kayserlerin doğuşları ve güzide işlerine eser olmak fikriyle bol miktarda diktirdikleri sütun ve taşların büyük kısmını, Latinler istila ettikleri dönemde tahrip etmişler ve bazılarını da memleketlerine götürmüşlerdir. Bundan dolayı, bugün için pek azı mevcut bulunmaktadır.

Bu sütun ve taşların birincisi, Yanıkdirek dahi denilen Çemberlitaş'dır. Bunu, Kostantin; Revan'dan getirmiş ve zirvesine gayet sanatkârane bir put koyarak diktirmiş idi. adı geçen sütun, sekiz parça kızıl somaki taşın birbirine bakır çemberle bağlanıp bitleştirilmesinden oluşturulmuştur. Daha sonra, bu eser kıymetli eşyalar arasında kabul edilmiştir. Ancak yangınlar sebebiyle bu sütun bir aralık yıkılmaya yüz tutmuş ise de, yüzeyden tekrar onarılmıştır.

İkincisi Kıztaşı denilen taştır. Bugün (1897), görünen şekliyle Kıztaşı, Marsiyanus Kayser'in malıdır. Üzerinde zühre heykeli yerleştirilmiş idi.

Üçüncüsü At Meydanı'ndaki Dikilitaş ve Burmadirek ile Kostantin Porkiruntiyos'un Örne sütunudur. Bunlardan Dikilitaş, Teodosiyos tarafından Mısır'dan getirtilerek 32 günde yerine dikilmiştir. Tek parça kızıl somakiden ibaret ve milşekilli olan bu taşın üzerinde hiyerogalif hattıyla şu ibare yazılmıştır: "İşbu eser, Cezili Mısır ve Said hükümdarı ve sani-i alim aliyenin, gücünü, Firavun Tutmosis'in hakim olduğu mülkünü, şan ve büyüklüğünü belirtmek için yaptırmıştır."

Kaidesinin bir yüzünde Firavun Tutmosis ve zevcesiyle çocuklarının taht üzerinde resimleri, ikinci yüzünde düşmanlarının tabiatı, üçüncü yüzünde At Meydanı oyunları, dördüncü yüzünde elinde yardım ve zafer alametleri olan ahalinin resimleri ve taşın dikilmesinde kullanılan araç ve gereçlerin resimleri vardır.

İstanbul'un ilk mabedlerinden birisi, dünyada emsalsiz denmeye şayan olan Ayasofya'dır ki, ilk defa Kostantin, ahşap olarak yaptırtmış ve hikmet-i Rabbani (Rabb'ın hikmeti) manasını ifade ile Ayasofya adıyla adlandırılmıştır.

Bu bina, bir aralık yanmış ve Teodosiyos yenilemiştir. Son olarak Kostantiniyanos bugün görülen surette yaptırtmıştır. adı geçen mabedin mimari usulü ve süslemesinin, tarifi ve nitelendirilmesi sarf-ı nazar edilerek, yalnız mimarı olan Izidor'un, el emeği ve inşaat masrafı için 220.000 kese gibi büyük bir meblağ aldığı zikredilmiştir.

Bundan sonra Pantogator denilen ve İmparatoriçe İren ile oğlu Maulin manastır oalark yaptırmış olduğu ve sonradan camiye dönüştürülen Zeyrek Camisi, Serkiyos denilen Küçük Ayasofya, Sokırı manastırı adıyla anılan Karye Camisi vesaire İstanbul'un ilk mabedlerinden olup, bugün baki ve mevcut olanlarıdır.

Meşhur Binaları

İstanbul'un meşhur binaları; cami-i şerfileri, saray-ı hümayunları, miriye ve özel kişilere ait binalardan bazılarıdır.

Cami-i şeriflerinden, fetihten önce inşa olunanlar yukarıda zikrolunmuştur. Büyük sultanlar tarafından yaptırılanlar dahi aşağıda tarif olunmuştur.

Saray-ı hümayunlar arasında, yerlerinin latif ve zarif olması, yüksek binalarının gösterişi, bahçelerinin büyüklüğü ve güzellikleri ile şehrin birer simgesi olan Yıldız Saray-ı hümayunu ile Dolmabahçe, Çırağan, Beylerbeyi, Yenisaray denilen ve Sarayburnu sırtında bulunanlar, Göksu, Beykoz, İhlamur, Kağıdhane kasırları zikrolunur.

Miri (kamu) binalarından Baba-ı Ali, Baba-ı Seraskeri, Adliye dairesi ile Selimiye, Rami, Beyoğlu ve Mecidiye kışla-ı hümayunları ve Islah anbarı kabul edilen Maçka kışlası başlıcalarıdır. Özel binalardan Teşvikiye'de, Bayezid'de, Cağaloğlu'nda devlet adamlarına mahsus konaklar, bugün için şehrin görünüşünü süslemektedir.

Çarşı-ı Kebir (Büyük çarşı) dahi şehrin büyük binalarından olup, içinde 83 sokak, 2 bedesten ile 22 han, bedesten ve hanların eklentileri ile beraber 6354 çeşitli mekanlar vardır.

Camii ve Türbeleri

Dersaadet ve çevresinde, 900'e yakın cami-i şerif vardır ki, bunlardan bir kısmı Osmanlı yapı mimarisinin ne derecelerde ilerleme kaydettiğini gözler önüne sermekte ve ispat etmektedir. payitahtı, ziyaret eden Avrupa fen adamları, bu eserleri gerçekten hayretle bakmaktadır.

adı geçen camiler, Kanuni Sultan Süleyman'a mensup olarak Süleymaniye adıyla adlandırılan ve meşhur Mimar Sinan'ın yaptığı eser olan dört minareli ve on şerefeli bir camidir. Caminin yakın çevresinde bir Dar-ül hadis ile 4 medrese, birer tabhane ve tab medresesi, Dar-ül şifa, imaret, hamam ve mektep bulunan mabed; yeryüzünde benzeri nadir denilecek mertebede yapılmış ve süslenmiştir. Mimari sanatındaki mahareti, en büyük hüner ve fen adamları tasdik eder.

Altı minareli ve çevresinde medrese, imaret ve tımarhaneye şamil olan Sultan Birinci Ahmet Han cami-i şerifi ile Sultan Bayezid, Fatih, Sultan Selim, Laleli, Nuruosmaniye, Yeni Camii, Üsküdar semtinde Eski ve Yeni Valide Mihrimah Sultan, Selimiye, Beylerbeyi camileri dahi Osmanlı yapı mimarisinin birer eşsiz örneğidirler.

Adı, Sultan II. Abdulhamid'in adına mensup olan Hamidiye Cami-i şerifi; Osmanlı sanatının arabesk tarzında yapılmış müazzam bir yapı özelliğini gösterir.

Fatih Sultan Mehmed'den beri gelmiş geçmiş Sultanlar'ın, gayet mükellef ve tezyinatlı türbeleri vardır. Saltanat'ın büyük adamlarından Sinan Paşa, Reşid Paşa, Kılıçalı Paşa, Hayreddin Paşa, Sokullu Mehmed Paşa, Ferhad Paşa ve Siyavuş Paşa gibi paşaların türbeleri bulunmaktadır. Şeyh ve büyük evliyalardan Senbil Sinan ve Şeyh-u vefa Aziz Mahmud Hüdayi, Karacaahmet Sultan ve benzeri büyüklerin mübarek kabirleri ve özellikle Cenab-ı Peygamber'in mihmendarı Eba Eyyubi el-Ensari hazretleriyle sair 20 kadar büyük sahabe-i kiramin mukaddes makamları ziyareti rahmet vesilesi olan ziyaretgâhlardır.

Kütüphaneler

Dersaadet'de gerek Büyük Sultanlar ve gerekse devlet adamları tarafından tesis edilmiş 50'yi aşkın kütüphane vardır. Bunlardan en fazla kitaba sahip olanlar, Ayasofya, Fatih , çeşitli nefis kitabları bulunan Hamidiye, Ragıp Paşa ve Atif Paşa kütüphaneleridir. Bu kütüphanelerde 100.000 cilde yakın kitap mevcuttur. Cenab-ı Padişah'ın tesis etmiş olduğu Umumi Kütüphane, ziynet ve mükemmeliyet bakımından diğerlerinden farklı olup, içinde bir çok da yabancı kitaplar ve Arapça telif eserler bulunmaktadır.

Mektep ve Medreseler

Geçmiş Sultanlar, inşa ettirdikleri camiler ile birlikte, ilim tahsili için sayısız ve mükemmel medreseler dahi ilave eylemişlerdir ki, yakın zamanlara gelinceye kadar, milletin alim ve şairleri hep bu tahsil kapılarında yetişmişlerdi. Son asırda, Sanayi mekteplerinin kurulması ve açılmasına lüzum görüldüğünden, Sultan Üçüncü Selim saltanatı zamanında, Mühendishane-i bir-i hümayun, Sultan İkinci Mahmut saltanatı esnasında Harbiye Mektebi ve Tıbbiye gibi, zabıt ve doktor yetiştirmek üzere, Askeri mektepleri açılmış ve bunun arkasından Rüşdiye , Sultani, Dar-ül şafaka ve Tıbbiye-i Mülkiye benzeri yüksek mektepler yapılmıştır.

Muazzam Osmanlı milletinin, Padişah'ın cülusu olan hayırlı sabahdan beri, devlet şubelerinin bütününde müşahede olunan eserler ilerleme meyânında Maarif-i Umumiye dahi harikulâde bir süratle ilerleme kaydetmekle, mevcut mekteplerin idadi ve çoğaltılma programları tadil ve ıslah olunduğu gibi yeniden hukuk, ziraat, ticaret, sanayi-i nefise, baytar mektepleri ihdas olunmuştur. Ayrıca Mülkiye-i şahane ve İdadi-i Mülki ve bir çok özel mektepler açılmıştır.

Dersaadette mevcut islâm ve hristiyan mekteplerin adedi, 1000'e ulaşır.

Bugünkü (1897) Mahalleleri

Dersaadet ve üç beldede 500 kadar mahalle mevcut olup, bunun 31'i Büyük Çarşı semtinde, 53'ü Kumkapı semti ve civarında, 57'si Cibalı kolunda, 61'i Balat kolunda, 33'ü Yedikule kolunda, 44'ü Topkapı kolunda, 41'i Eyüp'de, 27'si Kasımpaşa'da, 11'i Galata'da, 30'u Tophane kolunda, 39'u Beşiktaş semtinde, 50'si Üsküdar ve civarında yer alır.

Emakin (Mekanlar)

İstanbul'da bulunan mesmure (gelir getiren), gayri mesmure (gelir getirmeyen) ve miriye emlâkın adedi 163.836 miktarına ulaşmış, bunun tahmini kıymeti 2.846.763.118 kuruş ve yıllık geliri 139.041.233 kuruşdur.⁸ İstanbul'da kayda geçmiş emlâkın cins ve çeşitleri şöyledir (1897);

Gelir Getiren Emlâk

<u>Adedi</u>	<u>Emlâkın Cinsi</u>
66.413	Hane ve Sahilevleri
175	Hamam
4.591	Bağ, bahçe ve bostan
31	Kar kuyusu
43	Mumhane, Kibrithane, Tuğla harmanı
22.314	Arsa
34.196	Dükkan
367	Fırın
3.305	Tarla, çayır ve mera
79	Taş ve Kireçocağı
338	Kayıkhane
13	Vapur değirmeni
354	Han
7.203	Bekâr odası ve Ahır
38	Çiftlik
125	Dabakhane, mumhane, salhane
76	Dalyan, Midye tarlası
75	<u>Değirmen</u>
<u>139.803</u>	<u>TOPLAM</u>

Gelir Getirmeyen Emlâk

<u>Adedi</u>	<u>Emlâkın Cinsi</u>
19	Sefarethane
519	Mektepler
231	Tekke

⁸ Bu bilgiler, bundan 10 yıl önceki istatistiklere dayanmakta olup, şimdilerde (1897), açıklanan miktarlardan çok daha fazla olduğu doğaldır.

166	Cami, dergah, medrese arsaları ile namazgâh
212	Türbe
2.255	İskele meydanı vesaire
12	Şimendifer istasyonu
146	Medrese
16	İmaret
1	Rasathane
514	Kabristan
1	Tünel
674	Cami
65	Kütüphane
15	Geçici Hane
1.889	Havuz, musluk, çeşme, sebil, şadırvan, kuyu, ayazma
<u>169</u>	<u>Patrikhane, kilise, sinagog</u>
<u>23.236</u>	<u>TOPLAM</u>

Miriye Emlâk

<u>Adedi</u>	<u>Emlâkın cinsi</u>
29	Saray, kasr-ı hümayun
198	Kışla ve karakolhane
34	Oda ve ahır
3	Yangın kulesi
278	Osmanlı Devlet Daireleri
16	Hane
99	Arsa
2	Büyük Köprü
89	Bahçe, bostan ve çiftlik
18	Dükkan
1	Misafirhane
<u>10</u>	<u>Küçük köprü</u>
<u>797</u>	<u>TOPLAM</u>
<u>163.836</u>	<u>GENEL TOPLAM</u>

Nüfus ve Diller

Dersaadet'in mevcut nüfusu 873.565 kişidir. Mevcut nüfusun 500.000'den fazlası müslüman ve geri kalanı rum, ermeni, yahudi ve diğer ecnebi milletlerden oluşur.

Konuşulan diller; devletin resmi dili olan Türkçe ise de, Rumca, Ermenice, İbrance ve diğer ecnebiler arasında Fransızca, İngilizce vesaire dahi diller konuşulmaktadır.

Mesireleri

Şehir'de; latif mevkisi, tabiatın çeşitli kısımları ve manzaraları cihetiyle, sayısız mesireler bulunmaktadır. Bu cümleden olarak, seyredenlere büyük bir zevk ve huşu veren sayısız yerler, yeşil çayır ve çimenlerle örtülü, Çırpıcı, Veli Efendi, Haydarpaşa mevkileri ile çayırılık ve ağaçlıklarıyla süslü dar vadilerde akan sularla letafeti bir kat daha fazlalaşan Kağıdhane ve Göksu mesireleri, Haskâr Suyu, Fındık Suyu, Kestane Suyu, Kayış ve Alem dağı gibi gayet saf ve leziz memba ve pınar başları ile Fenerbahçe, Kuşdili, Çamlıca benzeri yerler, Dersaadet'in yegane seyir yerleridir.

Akarsu ve Kaynak Suları

İstanbul'un yakın çevresinde Göksu, Kağıdhane, Alibeyköy, Kurbağalı derelerden başka, özel olarak yaptırılıp büyük tepelerde biriktirilerek Dersaadet'e ulaştırılan Halkalı, Kırkçeşme, Taksim suları, İstanbul ve Beyoğlu'nun suya olan ihtiyaçlarını büyük ölçüde gidermektedir. İstanbul, Beyoğlu ve Boğaziçi'nin Rumeli cihetinde Terkos (Derkos) gölünden, Üsküdar ve havalisine Göksu deresinden demir borular vasıtasıyla bağlanan leziz sular dahi getirilmektedir. Aynı zamanda bunlar ahalinin sayfiye günlerinde suya olan ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Bundan başka payitahtın etraf ve civarında cabaca bulunan Göztepe, Karakulak, Keçekanlı, Kavak, Kayışdağı, Taşdelen, Büyük ve Küçük Çamlıca, Kısıklı, Libade gibi kaynak suları gayet berrak ve latif, içmesi fevkalade lezzetli olduğundan çevre belde halkı tarafından içilmektedir.

Köprüleri

Nefs-i İstanbul ile Galata'yı birbirine bağlayan ve ulaştırın ve her iki cihetin daimi surette bitişmesini temin ve teşkil etmek üzere, Haliç; Kostantiniye ağzında demirden yapılmış ve sacdan tombazlar (dubalar) üzerine yerleştirilmiş iki adet köprü vardır.

Bunlardan Unkapanı köprüsü, 1253 tarihinde (Miladi 1847) Adaletli ve cesur Sultan Mahmud tarafından, ikincisi ve yeni olanı 1260'da (miladi 1854) Abdulmeçid han hazretleri tarafından yaptırılmıştır.

Bu köprülerden başka, Silahdarağa'da, Kasımpaşa'da, Yoğurtçuçeşmesi'nde, İstinye'de, Alibeyköy'de, Anadolu Hisarı'nda, Söğütlüçeşme'de, Balta Limanı'nda, Küçüksu'da, Bostancıbaşı'nda, Kağıthane'de oldukça meşhur köprüler vardır.

İnzibat İdaresi

Dersaadet'in inzibat idaresi, Zaptiye Nezareti'ne ait olup, adı geçen Nezaret'e bağlı olmak üzere, Şehir, Dersaadet, Beyoğlu ve Üsküdar adıyla üç Polis Müdürlüğü'ne ayrılmıştır.

Belediye Taksimatı

İstanbul ve bağlısı olduğu Çatalca Sancağı, Kartal, Beykoz, Şile, adalar, Gökboza (Gebze) kazaları ile beraber, Şehr-i Emaneti'nin (Anakent Belediye Başkanlığı) idaresi altında bir vilayet itibar olunmuştur.

Bağlısı bulunan çevre belediyeler hariç olmak üzere, Şehir; aşağıda belirtildiği üzere, 10 Belediye Dairesi'ne ayrılmıştır. Bunlar; 1. Bayezid, 2. Fatih, 3. Cerrahpaşa, 4. Beşiktaş, 5. Yeniköy, 6. Beyoğlu, 7. Büyükdere, 8. Kanlıca, 9. Üsküdar, 10. Kadıköy Belediye daireleridir.

Ulaşımı ve Nakil Vasıtaları

Gerek Haliç ve gerekse Boğaziçi'nde her iki yakası ile İstanbul arasında gidış-geliş düzenlemek üzere, sayısız kayak ve sandal mevcut olduğu gibi, Merkezi Köprü olmak üzere, birincisi Haliç'in içinde, ikincisi Üsküdar ve Boğaziçi'nin çeşitli mevkiileri arasında, üçüncüsü ise Adalar ile Marmara sahillerinin çok sayıdaki noktalarında, yolcu nakline mahsus, Haliç Dersaadet Şirketi, Şirket-i Hayriye ve İdare-i Mahsusa adıyla üç adet vapur şirketleri vardır. Bu şirketlerin idarelerinde olan vapurlar vasıtasıyla günlük binlerce yolcu gelip gitmektedir.

İşbu deniz ulaşımından başka İstanbul ve Beyoğlu'nun çeşitli semt ve noktaları arasında, biri Köprübaşı'ndan Topkapı ve Yedikule'ye, diğeri Galata'dan Şişli'ye ve Ortaköy'e kadar devam eden üç adet tramvay hattı ile bir tünel vardır.

Sirkeci'den Edirne yolu ile Avrupa'ya ve Haydarpaşa'dan Ankara'ya giden Şimendifer (Tren) dahi Dersaadet'in sonraki yerleri merkeze bağlar ve ulaştırırlar.

İklim Durumu

Dersaadet'de ölçülen havanın basıncı ortalama 762,2 mm., azami (en yüksek) basınç 777,9 mm., asgari (En düşük) basınç 741,9 mm., yıllık ortalama subuharı basıncı (nem) ise 31,3 mm.dir.

Sıcaklık derecesi ortalaması, en yüksek 35,4 derece olup, azami ile asgari arasındaki fark 43,8 derecedir. Dört mevsimdeki sıcaklık ortalamaları dahil aşağıda verilmiştir.

İlkbahar mevsimi ortalama sıcaklığı; 12,4 °C

Yaz mevsimi ortalama sıcaklığı ; 22,6 °C

Sonbahar mevsimi ortalama sıcaklığı; 15,6 °C

Kış mevsimi ortalama sıcaklığı ; 6,4 °C'dir.

İstanbul'da bir yıl boyunca yağın yağmurların ölçülen miktarı ortalama 695,6 mm.olup, aşağıda her ayın ortalama yağış miktarı verilmiştir.

<u>İlkbahar</u>	<u>mm.</u>	<u>Yaz</u>	<u>mm.</u>	<u>Sonbahar</u>	<u>mm.</u>	<u>Kış</u>
<u>mm.</u>						
Mart	61,25	Haziran	31,34	Eylül	67,59	Kanun-i
Evvel	101,20					
Nisan	26,20	Temmuz	36,46	Teşrin-i Evvel	82,71	Kanun-i
Sani	65,62					
Mayıs	17,15	Ağustos	62,12	Teşrin-i Sani	91,00	Şubat
52,94						

Dersaadet'in en soğuk vakti Şubat ve en sıcak zamanı Ağustos ayıdır. Lodos, poyraz ve şimal (kuzey) rüzgârları çoğu kez yağmur getirir. Karayel,

Batı rüzgârları estiğinde ise, çoğunlukla yağmurlar yağar. İstanbul'da yılda 77 defa kuzey, 134 defa poyraz, 13 defa keşişleme, 54 defa kible, 61 defa lodos, 25 defa karayel rüzgârı esip, gündoğusu ve batı rüzgârları ise nisbeten az estiği tesbit edilmiştir.

Sanayi ve Fabrikalar

Saltanat-ı Seniye'nin payitahtı'nda insanların uhdesinde veya şirketler idaresinde olarak pek az fabrika vardır. Bunlar; Beykoz'da kağıt imaline mahsus Hamidiye, Karaağaç'ta birkaç tuğla ve kiremit fabrikaları ile Paşabahçesi'nde cam ve züccaciye, kibrit, sahtiyan fabrikalarından ibarettir.

Binaenaleyh Tersane, Tophane ve Baba-ı Seraskeri semtlerinde, kara ve deniz askeri şahanelerin harp levazım ve mühimmatını tedarik etmek üzere mevcut olan fabrika ve imalathaneler, bugün Avrupa devletlerinin fabrikalarından daha ileri seviyede değildir.

Tersane-i Amire'de her türlü harp ve ticari gemilerin gerek yenisi ve gerekse tamir inşasına elverişli kızaklar ve destegâhlar ile 5 adet büyük havuzlar ve hümayun gemilerinin dahili ve harici levazımını karşılamak ve ihtiyaç fazlasını Avrupa'ya göndermek üzere, koruganhane, haddehane (dökümhane), büyük zift ve katran ocakları ile demirhane ve zırhlı gemiler için demir levhaların imaline mahsus büyük destegâhlar vardır. Tophane-i Amire'de top, tüfenk ve marangozhane, Zeytinburnu'nda demirhane, dökümhane ve baruthane bulunmaktadır. Karaağaç'ta fişenkane fabrikaları, kara askerleri için çadırbezi imaline mahsus Zeytinburnu'nda bez fabrikası ile fes, kilim, aba, fanila gibi levazımata karşılamaya mahsus feshane mevcuttur. Beykoz'da, kösele, meşin ve sahtiyan imal eden dabakhane ve ayakkabı imaline mahsus kundurahane ile, Süleymaniye'de nehasiye ve seraciye imal eden saraçhane gibi fabrikalar yer almaktadır.

İstanbul'da bugün kethudaları ile beraber olmak üzere 239 esnaf mevcut olup, bunlardan saraçlık, kuyumculuk, simgeşlik (gümüş işlemeciliği), terzilik oldukça ileridir.

Yerli dokuması denilen bez ile Üsküdar'da, Selimiye'de yer alan sandalçı esnafının gayret ve çalışmalarıyla dokunup imal olunan çitar ve keten, Selimiye adıyla şöhret yapmış olan kumaş ile döşemelik çatma benzersiz denilecek derecede zarif ve sağlam eşyalardır.

Ticaret

İstanbul; bir imparatorluğun merkezinde ve Avrupa ile Asya kıtalarının birbirine iyice yaklaştığı mevkide bulunması sebebiyle, dünyanın merkezi olmaya layık olduğu derecede ticaret merkezidir. Suveys kanalının açılması ve Rusya şimendiferlerinin (tren) Asya'nın taa merkezine kadar devam etmesi, hızlı seyreden vapurların çoğalması gibi sebeplerden dolayı, bugün payitaht; ticarete layık olduğu merteben aşağı bir halde bulunmaktadır.

Binaenaleyh şehir; şehirin bu taraftan Avrupa şimendiferleri ile sevkedilmesi, diğer taraftan Anadolu'nun ortasına doğru devam eden demiryolu hattının günbegün ilerlemesi sayesinde, son günlerde ticari ehemmiyeti iade olunmaya başlamış ve hele Avrupa ile Hindistan arasında en kestirme yol olacak olan Anadolu demiryolunun Bağdat ve Basra'ya kadar devam etmesinde, İstanbul'un bu adı geçen hattın güzergâhında bulunması hasebiyle ticari ehemmiyeti şimdikininkin birkaç misli artacağı şüpheden uzak bulunmuştur.

Tarihi Durumu

İstanbul M.Ö. 658'de, Yunanistan'da yer alan Megara hakimi olan Bizas tarafından yalnız Sarayburnu sırtında ve şimdiki Yenisaray ve Topkapı Sarayı denilen yerin suru içinde olmak üzere bina ve inşa olunmuş ve içinde Yunanlılar yerleştirilmişti. Kasabanın civarında bulunan kavimler, ecnebi bir milletin kendi sahillerinde yerleşmesini doğal olarak arzu etmediklerinden tahribi maksadıyla hücum etmişler ise de, Bizas'ın zevce-i medburesi olan Fedaliye'nin güzel tedbiri sayesinde kasaba ecnebi tecavüzünden kurtuldu.

Bizans, bir ara İranlılar'a, sonra Ispartalılar'a ve son olarak Atinalılar'a geçmiş ve nihayet istiklali iade olunmuştur.

Romalılar'ın bu taraflara doğru genişlemesi, sınır dairesi ettikleri sırada, özel imtiyazlı olan Bizans, Roma idaresine geçti ise de, Sepasiyen Kayser zamanında imtiyazları kaldırılmıştır.

Sevados zamanında, çevre ahalsinin bazı düşmanca taraftar olduklarından şehrin asıl binalarına kadar tahrip edilmiş ve ahalsi katliam edildiğinden hükümet merkezi Ereğli kasabasına nakil olunmuştu. Daha sonra Antonyan'ın rica ve iltiması üzerine çevre halkı tarafından yeniden şehir tezyin ve imar olunarak Anatonya adı verilmiştir.

Kayserlerden Galos zamanında, Şehir; her ne sebebe dayanmış ise, yine tahrip edilmiş ve ahali katliam olunmuştur. Yerlilerden Kaledamos ve Atineos

adlı kimselerin çalışmaları ve ihtimamları ile asıl haline gelmiş iken, İkinci Kalevedivos zamanında, Karadenzi'den inen ve Haripolis denilen Üsküdar'a kadar bu havaliyi işgal eden Kazak taifesinden hayli hasar görmüştür.

Büyük Kostantin, rakibi olan Leykinyos'a, Edirne ovasında yenmesinden sonra, çevre halkının sığındıkları şehir; Kostantin tarafından muhasara altına alınmıştı.

Şehrin muhasarası uzayıp gitmiştir. Bu arada Leykinyos üzüntüsünden halkı ile birlikte bir gece vakti Halikidon denilen Kadıköy'e kaçmıştır. Şehir halkı Kostantin'e bağlılıklarını bildirmişlerdir. Kostantin takibe devam ederek, Üsküdar'da edilen muharabede, Leykinyos mağlup olmuştur. Kostantin şehre girerek arzusuna kavuşmuştur.

Kostantin, şehrin güzel havaşından, önemli mevkisinden son derece hoşlanmakla, süsleme, onarım ve imar yaparak, Payıtahtını (başkent) Roma'dan buraya nakletmiştir. Karadeniz'den kereste ve Prikonisiyos denilen Marmara (Mermer) adasından taşlar getirerek, şehri fevkaleda imar etmiş ve önceki belde enkazını kaldırarak, gayet süslü yüksek binalar kurmuştur. Kostantin Roma halkını ve büyüklüklerini yeni şehire nakil ve hicrete teşvik ve rağbet etmiştir.

Şehrin bu yönüyle imar ve süslemesinde, gerek devlet adamları ve gerekse halk takımından ince bin nüfus akın akın hicret (göç) ederek, 100 yıl içinde, büyüklük ve nüfus çokluğu ve ziynet yönüyle, Roma'yı kat kat geçmiştir. Bu sebeble, surların Eyüb'den Marmara'ya kara genişletilmesine lüzum görülmüştür.

İşte bu yönüyle, Bizans ve Anatoniya adıyla adlandırılmakta olan şehir, miladi 330 tarihinden itibaren Kostantiniye ve Kostantinopol adını almıştır.

Kostantin'in halefleri tarafından dahi şehrin tamamlanmasına ve kemale ermesine devam olunarak, 395 tarihinde resmen Roma devletine payitaht kabul edilmiştir. Bundan sonra bir katedralin yapılması emir buyurulmuştur. Bir aralık şehir harap olmakla, Justinianus marifetiyle yeniden tamir ve tezyin kılınmıştır. Ancak şehrin eski ihtişam ve ziyneti iade olunmayıp, Osmanlılar'ın idaresi altına geçinceye kadar bir takım münasebetsizliklere meydan olduğu halde günbegün gerilemeye devam etmiştir.

Emevi halifeleri zamanında, hala mübarek kabri ziyaretgâh olan Eba Eyub el-Ensari hazretlerinin bulunduğu bir mücahid fırkası tarafından muhasara altına alınarak, makamları hürmet gösterilen ashab-ı kiramdan bir çoğunun şehid edilmesinden sonra geri dönülmüştür.

Yezid bin Muaviye, Süleyman bin abdülmelik zamanlarında dahi İstanbul muhasara edilmiştir. Bundan sonra Abbasiler, Selçuklular dahi defalarca İstanbul surlarına kadar gelmişler ve İmparatorları esir etmek gibi başarılar elde etmişler ise de, müslüman gaziler şehrin fethine nail olamamışlardır.

Osmanlı sultanlarından Yıldırım Han ve İkinci Murad hazretleri dahi İstanbul'u şiddetli muhasara ettiler. Her türlü ehemmiyetinden başka; "Kostantiniye'yi kim fethederse..." hadisi şerifine mazhar olmak gayesiyle büyük bir coşkuyla fethi deneyen İslam hükümdarlarına karşı, sağlam bir şekilde korunan Koca Kostantiniye; fetholunmak için Sultan İkinci Mehmed Han hazretlerine 857 hicri (miladi 1453) tarihinde kapılarını açıvermiştir.

İstanbul, Osmanlılar'a geçtikten sonra imar ve tezyin olunarak, Saltanat'ın payitahtı (başkenti) kabul edilmiştir. Büyük sultanlar tarafından meydana getirilen nefis eserler, büyük binalar ve sayısız müesseseler sayesinde, İstanbul; az bir zaman içinde, Avrupa'nın muntazam ve meşhur beldeleri arasına girmiştir.